

Васко Попетревски

Благодарам за поканата и за иницијативата, чест ми е што сум дел од ваков форум.

Состојбата со современиот македонски јазик во медиумите денес – не е добра. И тоа е еуфемистичка констатација. Се сеќавам на времињата кога почнував да студирам новинарство на Правниот факултет при УКИМ – тоа е во далечната 1996 година. Јас и колегите, со кои заедно студирав, во тоа време сонувавме и се прашувавме дали некој од нас еден ден ќе може да каже – добар ден, го слушате Пладневниот весник на Македонското радио. Се надевам дека најголемиот дел од присутните во амфитеатарот се сеќаваат на култната информативна емисија на Македонското радио што се емитуваше секој ден во 15 часот и 30 минути.

Тоа беше време кога познавањето на стандардниот македонски јазик се сметаше за важна вредност. Време кога се ловea и најситните јазични, пред сè, правоговорни грешки. Така што, сонот да се каже – добар ден во 15:30 – во себе ја содржеше претпоставката за високо ниво на познавање на стандардната јазична норма.

За жал, брзонадоаѓачката комерцијализација во медиумскиот простор, пред сè, кај телевизиите, наскоро ги урна и сонот да се биде дел од Македонското радио и познавањето на стандардниот јазик како важна вредност во новинарството. Во најголемите телевизиски куќи за кои работев во периодот од 2001 до 2008 година речиси и да не се обрнуваше внимание на квалитетот на јазикот. За лектори воопшто и не стануваше збор, а не, пак, да бидат ангажирани. Како исклучок, во позитивна смисла, во тој период би ги посочил весниците на МПМ – „Медиа принт Македонија“, кои негуваа високо ниво на стандардната јазична норма.

Како е денес? Според мене, полошо и од тоа лошо време. И ако понекаде и може да се прочита очигледно лекториран текст, на планот на правоговорот, состојбата е очајна. Акцентските целисти речиси да не постојат. Акцентирањето на третиот слог од крајот на зборот, особено кај повеќесложните зборови, е повеќе исклучок отколку правило. Обидете се, на пример, да се сетите кога последен пат сте слушнале правилно прочитани (изговорени) број или година, на пример.

Парадоксално, би рекол – устите и текстовите ни се полни со пораки за тоа колку ни е „загрозен“ јазикот, а во практика – не правиме речиси ништо за да го заштитиме. За мене, битката за јазикот се води во секоја јавно напишана или изговорена реченица. За мене, одбраната на јазикот не се мери со бројот на изговорени клетви за Бугарија и Бугарите, туку, на пример, со бројот на ангажирани лектори во медиумите во кои работиме. За мене, битка за македонскиот јазик не е критиката на Законот за употреба на албанскиот јазик, туку вршењето јавен притисок за доследна примена на Законот за македонскиот јазик.

На тој план, мислам дека постои високо ниво на лицемерност во нашето општество. Има обратнопропорционален однос во кој најгласните дека јазикот ни е загрозен, всушност, најмалку водат грижа за јазичната норма. Притоа, во критиката дека малку правиме за негување и за заштита на стандардниот јазик не би ги исклучил ниту најповиканите институции за тоа или, да бидам попрецизен, делови од нив.

На пример, некои од најхистеричните реакции за Договорот од Преспа, за некои потпишани документи во односите со Бугарија, за законот со кој беше проширена употребата на албанскиот јазик – дојдоа од вработени во Институтот за македонски јазик. Притоа, не забележувам дека истите тие вработени, со иста жар и посветеност, зборуваат за тоа дека речиси ниеден текст или документ што излегува од јавните институции не е лекториран, дека најголем дел од доминантните медиуми во државата се без лектори итн.

За да не излезе дека само критикувам, ќе се обидам конструктивно да го привршам моето излагање. За време на студиите по новинарство во шест семестри слушав предмети поврзани со македонскиот јазик. Како вчера да беше – се сеќавам на писмениот дел од испитот по Синтакса кај професорката Лилјана Минова-Гуркова. Во овој амфитеатар во кој сме денес, деканката Анета Дучевска, тогаш асистентка, внимаваше да не препишуваме. Се сеќавам и на испитот по Зборообразување кај професорот Живко Цветковски – во неговиот кабинет за време на полагањето беше присутна и професорката Катерина Велјановска – и таа е денес тука со нас.

Многу работи ми останаа во главата од тоа време, благодарен сум им за тоа. Но, како човек од практиката, кој секојдневно работи со јазикот, мојот апел до професорите што им предаваат на идните новинари денес би бил – обидете се да предавате применет јазик. Новинар не мора да ги знае дефинициите за конгруенција, но би било добро да знае дека – за пример ќе ја искористам фразата што веќе ја употребив – иста жар – дека жар е двородова именка и дека може да биде и – истиот жар. Или, новинар не

мора да знае што се номина агентис или номина инструменти, но добро е да знае, на пример, дека дрводелец се пишува слеано.

Мислам дека на тој план имаме можност и за заеднички здружени ангажмани – лингвистите и журналистите. Па, дури да лобираме и да бараме јавни пари за да се подготват материјали – практикуми, работни листови и друго, кои би служеле како основа за усвојување на стандардната јазична норма. Може да се размислува и за обуки на веќе активните новинари, со кои би се пополнила дупката создадена во меѓувреме.

Зашто: „*Cè godeka tō чуваме, tō неїуваме, tō вардиме, tō t̄легаме јазикот̄ наш македонски – ќе може да сметаме дека ја имаме и t̄t̄t̄ковинаt̄t̄a. Како кука, како дом, како оt̄нишt̄t̄е*“. Цитатот ви е познат.

Со плачење и колнење мислам дека ништо не правиме.

Скопје, 5.5.2023 г.

Васко Попетревски,
ТВ „Алсат“